
Bachelorscriptie Noelle Sommer

Voor is het partikel gekropen

Een experimenteel onderzoek naar het topicaliseren van partikels in het Duits

Auteur: M.J.N. Sommer
Studentnummer: 4483170
Opleiding: Taalwetenschap
Onderwijsinstelling: Radboud Universiteit
Eerste begeleider: G.T. Schoenmakers, MA
Tweede begeleider: prof. dr. H. de Hoop
Datum: 10.08.2018

Voorwoord

Beste lezer,

Voor je ligt de scriptie ‘Voor is het partikel gekropen’, waar ik in de periode van februari 2018 tot en met augustus 2018 aan heb gewerkt. Zoals met (waarschijnlijk) iedere scriptie het geval is, verliep dit niet helemaal zonder slag of stoot.

In november 2017 had ik mijn onderwerp, partikeltopicalisatie, al klaar liggen, zodat ik in februari een vliegende start met mijn scriptie zou kunnen maken. Helaas verliep het allemaal iets anders dan verwacht en moest ik van begeleider wisselen, wat ik op dat moment als een enorme tegenslag ervoer.

Uiteindelijk viel het wisselen van begeleider natuurlijk heel erg mee. Ik kreeg niet één, maar twee (!) nieuwe begeleiders, prof. dr. Helen de Hoop en PhD-onderzoeker Gert-Jan Schoenmakers, die mijn onderwerp gelukkig net zo interessant vonden als ikzelf. Zij hebben me uitgedaagd om kritisch naar de bestaande literatuur te kijken en op die manier hebben we gezamenlijk een mooie onderzoeksopzet bedacht.

Bij dezen wil ik mijn begeleiders graag bedanken. Allereerst wil ik Gert-Jan bedanken voor zijn motiverende houding. Na onze afspraken kon ik altijd weer vol frisse moed verder werken aan de scriptie. Verder wil ik hem bedanken voor het feit dat hij zo goed bereikbaar is geweest in deze periode. Soms kwam ik al zo’n 15 minuten na een afspraak er achter dat ik toch iets was vergeten te vragen of iets toch nog niet helemaal begreep. Als ik Gert-Jan hier dan een e-mail over stuurde, had ik binnen de kortste keren een duidelijk antwoord en kon ik weer verder werken.

Ook wil ik Helen bedanken. Allereerst natuurlijk voor het feit dat zij als tweede lezer wil fungeren, maar ik wil haar vooral bedanken voor het verspreiden van mijn enquête onder haar Duitse collega’s. Helens connecties hebben voor een explosieve toename in het aantal respondenten gezorgd en uiteindelijk heb ik ongeveer 70% van mijn respondenten aan Helen te danken.

Gert-Jan en Helen: hartelijk bedankt voor jullie tijd en moeite!

Tot slot ben ik natuurlijk ook alle participanten heel erg dankbaar voor hun deelname aan mijn experiment.

Ik wens je veel plezier toe bij het lezen van deze scriptie.

Noelle Sommer

Nijmegen, 19 juli 2018

Inhoudsopgave

Voorwoord	I
Inhoudsopgave	II
Abstract	III
1. Inleiding	1
2. Theoretisch kader	4
3. Methode	19
4. Resultaten.....	22
4.1 Experimentele items	22
4.2 Filler items	23
4.3 Discussie resultaten	23
5. Algemene discussie.....	25
6. Conclusie.....	27
Literatuurlijst.....	28
Bijlagen	30
Appendix A. Overzicht van het gebruikte stimulusmateriaal.....	30
Appendix B. Instructie.....	32

Abstract

De mogelijkheid om het partikel van een partikelwerkwoord te kunnen topicaliseren is volgens Trotzke, Quaglia en Wittenberg (2015) en Trotzke en Wittenberg (2017) afhankelijk van de semantische autonomie van het partikelwerkwoord, of het partikelwerkwoord gecontrasteerd kan worden en de mate van expressiviteit van het werkwoord. Dit lijkt echter niet het hele verhaal te zijn, omdat partikels met een referentiële betekenis zich makkelijker laten topicaliseren dan partikels zonder referentiële betekenis. Daarnaast lijken morfologisch complexe partikels met de referentiële vorm *r-* als *raus* (*r* + *aus*) ‘eruit’ makkelijker getopicaliseerd te kunnen worden dan partikels met de niet-referentiële vorm *hin-* als *hinaus* (*hin* + *aus*) ‘eruit’. Deze observaties heb ik in deze scriptie onderzocht aan de hand van een beoordelingstaak onder moedertaalsprekers van het Duits. Hieruit bleek dat het topicaliseren van een complex partikel gefaciliteerd wordt wanneer de zin een referentiële betekenis heeft. De referentiële vorm *r-* lijkt echter niet voldoende om topicalisatie van een partikel te faciliteren.

1. Inleiding

Bij topicalisatie verplaatst een constituent naar de eerste positie van een zin. Verschillende constituenten kunnen vooropgeplaatst worden, zoals de zinnen in (1a-c) illustreren. In (1a) is het bijwoord ‘gisteren’ getopicaliseerd, in (1b) het directe object ‘het boek’ en in (1c) het partikel ‘op’ van het partikelwerkwoord ‘opgaan’. Het verschijnsel in (1c) wordt ‘partikeltopicalisatie’ genoemd.

- (1) a. Gisteren heb ik het boek gelezen.
b. Het boek heb ik gisteren gelezen.
c. Op gaat de zon in het oosten.

(De zin in (1c) is afkomstig uit Hoeksema, 1991: 19)

Onder partikelwerkwoorden worden werkwoorden verstaan die uit een partikel, vaak een adpositie, en een werkwoord bestaan. Lange tijd werd beweerd dat het partikel van een partikelwerkwoord niet zou kunnen topicaliseren (o.a. voor het Duits door Olsen, 1997). Olsen geeft de ongrammaticaliteit van zinnen als (2) als argument voor deze bewering. In (2) is het partikel *ab* ‘vanaf’ vooropgeplaatst.

- (2) * *Ab*   *hatte er*   *wohl*   *das Blatt gerissen*
PART(vanaf)   *had hij*   *wel*   *het blad gescheurd*
‘Hij had het blad eraf gescheurd.’

(Olsen, 1997: 21)

Anderen gaan ervan uit dat het topicaliseren van partikels wel mogelijk is in het Duits, waaronder Trotzke en Quaglia (2016). Dit nemen zij aan op grond van zinnen als in (3) en (4). In (3) is het partikel *auf* ‘open’ getopicaliseerd en in (4) het partikel *raus* ‘eruit’.

- (3) *Auf*   *hat*   *er*   *die Tür*   *gemacht*   (*und nicht zu*).
PART(open)   *heeft*   *hij*   *de deur*   *gemaakt*   *en niet PART(dicht)*
‘Hij heeft de deur opengedaan, en niet dicht.’

(Trotzke & Quaglia, 2016: 111)

- (4) *RAUS*   *hat*   *Costa Rica*   *die Engländer geschmissen!*
PART(uit)   *heeft*   *Costa Rica*   *de Engelsen gesmeten*
‘Het Costa Ricaanse team heeft het Engelse team eruit gegooid.’

(Trotzke & Quaglia, 2016: 119)

Trotzke en Quaglia (2016) constateren dat het topicaliseren van partikels niet altijd mogelijk is. In sommige gevallen resulteert het topicaliseren van partikels in een ongrammaticale zin, zoals de zin in (5) illustreert.

- (5) * *Auf*   *hat*   *Peter*   *mit dem Trinken gehört.*
PART(op)   *heeft*   *Peter*   *met het drinken gehoord*
‘Peter is gestopt met drinken.’

(Trotzke & Quaglia, 2016: 111)

Opmerkelijk is dat het partikel *auf* ‘op’ in (3) wel getopicaliseerd kan worden, maar in (5) niet. Volgens Trotzke en Quaglia (2016) komt dit doordat de werkwoorden *aufmachen* ‘opendoen’

in (3) en *aufhören* ‘stoppen’ in (5) tot verschillende klassen partikelwerkwoorden horen: het werkwoord *aufmachen* is een transparant partikelwerkwoord en het werkwoord *aufhören* is een niet-transparant partikelwerkwoord. Transparante partikelwerkwoorden zijn volgens Trotzke en Quaglia werkwoorden die een contrastieve lezing kunnen oproepen (bijvoorbeeld open- vs. dichtdoen) en die predicatief gebruikt kunnen worden. Niet-transparante partikelwerkwoorden roepen geen contrastieve lezing op en kunnen niet predicatief gebruikt worden.

Soms resulteert het topicaliseren van partikels in zinnen die wat minder goed zijn, maar niet ongrammaticaal, zoals de zin in (6).

- (6) ? RAUS hat die Band ihr neues Album gebracht!
PART(uit) heeft de band haar nieuwe album gebracht
 ‘De band heeft zijn nieuwe album uitgebracht.’

(Trotzke & Quaglia, 2016: 119)

Wat opvalt is dat het partikel *raus* ‘eruit’ van het werkwoord *rausbringen* ‘publiceren’ in (6) niet zo makkelijk getopicaliseerd kan worden, terwijl topicalisatie van het partikel *raus* van het werkwoord *rausschmeißen* ‘eruit gooien’ wel mogelijk is in (4). De werkwoorden *rausschmeißen* en *rausbringen* zijn beide transparante partikelwerkwoorden, dus het contrast tussen zinnen als (4) en (6) moet toe te schrijven zijn aan een andere factor, redeneren Trotzke en Quaglia (2016). Volgens hen kan het partikel *raus* van het werkwoord *rausschmeißen* getopicaliseerd worden, omdat *rausschmeißen* een expressief partikelwerkwoord is. Expressieve werkwoorden zijn volgens Trotzke en Quaglia werkwoorden die een sterk emotioneel geëvalueerde situatie beschrijven. Het partikel *raus* van het partikelwerkwoord *rausbringen* daarentegen kan niet zo makkelijk getopicaliseerd worden, omdat *rausbringen* geen expressief partikelwerkwoord is. Trotzke en Wittenberg (2017) vonden aan de hand van een beoordelingstaak empirische evidentie voor deze verklaring.

De definitie van het concept ‘expressiviteit’ is echter onduidelijk, ondanks dat Trotzke en Quaglia (2016) en Trotzke en Wittenberg (2017) een aantal tests geven waarmee men expressieve partikelwerkwoorden van niet-expressieve partikelwerkwoorden kan onderscheiden. Bovendien zijn niet alle tests die zij geven even geschikt om expressieve partikelwerkwoorden mee op te sporen. Volgens Trotzke en Wittenberg zou men expressieve werkwoorden onder andere kunnen herkennen aan hun mogelijkheid om uitingen in de discourse tegen te spreken. Niet-expressieve partikelwerkwoorden lijken hier echter ook voor geschikt te zijn. Ook kunnen werkwoorden die synoniemen zijn verschillen in hun mate van expressiviteit, zo is het werkwoord *runtermachen* ‘afkraken’ wel expressief, maar het synoniem *niedermachen* niet. Verder zijn in de beoordelingstaak van Trotzke en Wittenberg alleen complexe partikels met het functionele morfeem *r-* (zoals *raus*) getest, terwijl in het Duits nog twee andere functionele morfemen bestaan waarmee complexe partikels gevormd kunnen worden, namelijk *her-* en *hin-* (bijvoorbeeld *heraus* en *hinaus*). Tot slot zijn in het experiment van Trotzke en Wittenberg niet-expressieve werkwoorden als *nachrennen* ‘achter iemand aan rennen’ en *einbrechen* ‘falen’ gebruikt in de conditie met expressieve werkwoorden.

Ik heb geconstateerd dat er nog een ander verschil is tussen de zinnen in (4) en (6). Het partikelwerkwoord *rausschmeißen* in (4) heeft een contextuele referent: het Engelse team wordt *ergens* uit gegooid, bijvoorbeeld uit een toernooi. De zin in (6) heeft daarentegen geen contextuele referent, omdat de band zijn album niet *ergens* uit heeft gebracht. Daarnaast lijken morfologisch complexe partikels met het functionele morfeem *r-* makkelijker getopicaliseerd te kunnen worden dan complexe partikels met het functionele morfeem *hin-*, omdat *r-* een

referentiële vorm is en *hin-* niet. In deze scriptie heb ik aan de hand van een online beoordelingstaak onder moedertaalsprekers van het Duits onderzocht of het topicaliseren van complexe partikels gefaciliteerd wordt wanneer er een referentiële vorm (een referentieel partikel) in de zin staat en/of wanneer de zin een referentiële betekenis (een contextuele referent) heeft.

2. Theoretisch kader

In de literatuur gaat men over het algemeen ervan uit dat er minstens twee klassen partikelwerkwoorden bestaan: transparante (ook wel compositionele) en niet-transparante (ook wel idiomatische of niet-compositionele) partikelwerkwoorden. In deze scriptie zal ik de terminologie van Trotzke, Quaglia en Wittenberg (2015) volgen en zal ik van ‘transparante partikelwerkwoorden’ en ‘niet-transparante partikelwerkwoorden’ spreken.

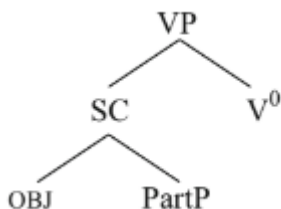
Het verschil tussen transparante en niet-transparante partikelwerkwoorden is dat de betekenis van transparante partikelwerkwoorden afgeleid kan worden uit de verschillende delen, terwijl de betekenis van niet-transparante partikelwerkwoorden idiomatisch is: de betekenis kan juist niet afgeleid worden uit de verschillende delen. Het werkwoord *hinauswerfen* ‘eruit gooien’ in (7) kan zowel transparant als niet-transparant zijn, zoals (7a) en (7b) illustreren. In (7a) is de betekenis compositioneel, omdat de betekenis van *hinauswerfen* afgeleid kan worden van de samenstellende delen *hinaus* ‘eruit’ en *werfen* ‘gooien’. In (7b) is de betekenis idiomatisch, omdat de delen *hinaus* en *werfen* niet bijdragen aan de betekenis ‘ontslaan’.

- (7)
a.	hinauswerfen	
	‘eruit gooien’	(TRANSPARANT)
b.	‘ontslaan’	(NIET-TRANSPARANT)
- (Aangepast van Wurmbrand, 2000: 2)

De syntactische structuur van partikelwerkwoorden vormt een punt van discussie in de literatuur. In de literatuur worden verschillende syntactische structuren voor partikelwerkwoorden gepostuleerd. De drie voornaamste benaderingen zijn de *secondary predicate approach*, de *complex predicate approach* en een hybride analyse van deze twee benaderingen (voor een overzicht zie Déhé, Jackendoff, McIntyre & Urban, 2012). Deze benaderingen verschillen onder andere op het punt van de syntactische representatie van transparante en niet-transparante partikelwerkwoorden. Zo stelt Wurmbrand (2000), aanhangster van de hybride analyse, dat transparante en niet-transparante partikelwerkwoorden verschillende syntactische structuren hebben. Zeller (2001) is daarentegen een voorstander van de *complex predicate approach* en neemt aan dat er één syntactische structuur is voor beide klassen partikelwerkwoorden. Het verschil tussen transparante en niet-transparante partikelwerkwoorden zou volgens hem in een later stadium tot stand komen.

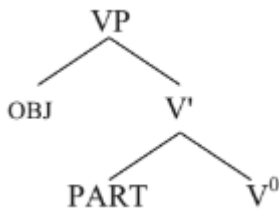
Volgens Wurmbrand (2000) staan transparante partikels in een small clause (SC) structuur, zoals in (8), terwijl niet-transparante partikels in een complexe V'-structuur staan, zoals in (9).

(8) Small clause structuur

(9) **Complexe V'-structuur**

Wurmbrand neemt aan dat transparante partikels in een SC-structuur staan, omdat transparante partikels predicatief gebruikt kunnen worden, zoals in (10a). Uit de ongrammaticaliteit van (10b) blijkt dat niet-transparante partikels niet predicatief gebruikt kunnen worden. Wurmbrand concludeert op grond van deze observatie dat transparante partikelwerkwoorden thematisch gelicenseerd worden, zoals in een SC het geval is: het subject van de SC krijgt een thetarol van het predicaat van de SC. Niet-transparante partikelwerkwoorden kunnen niet predicatief gebruikt worden en staan daarom volgens Wurmbrand niet in een SC.

(10) a. **Transparant partikelwerkwoord**

Die Tür ist auf.
de deur is PART(open)
'De deur is open.'

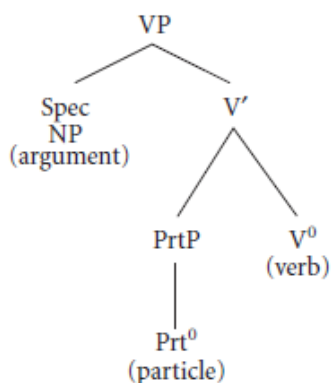
b. **Niet-transparant partikelwerkwoord**

* Das Stück ist auf.
het toneelstuk is PART(op)
'Het toneelstuk is opgevoerd.'

(Wurmbrand, 2000: 11)

Zeller (2001) gaat ervan uit dat transparante en niet-transparante partikelwerkwoorden dezelfde syntactische structuur hebben, namelijk de structuur in (11). Zeller neemt aan dat partikels een PrtP projecteren, die de zusterpositie van V^0 inneemt.

(11)

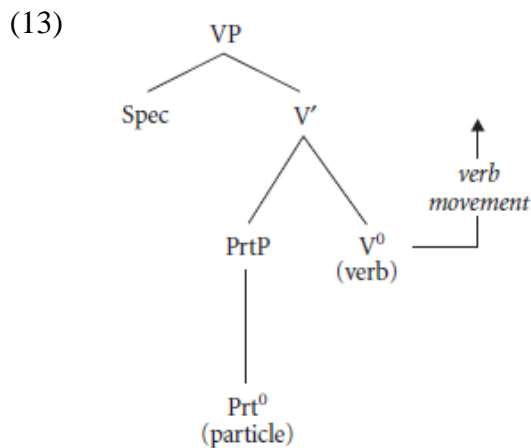
Zeller neemt deze structuur aan, omdat aan de hand van deze structuur het stranden van partikels in hoofdzinnen verklaard kan worden. Vergelijk hiervoor (12a) en (12b): in bijzinnen als (12a) staan het partikel en het werkwoord samen achterin de zin, maar in hoofdzinnen als (12b) verplaatst het werkwoord door de V2-regel naar C^0 en strandt het partikel. V2 (Verb Second)

is een verschijnsel dat in veel Germaanse talen voorkomt, waaronder in het Duits, en houdt in dat het finiete werkwoord in hoofdzinnen op de tweede positie van de zin moet staan.

- (12) a. weil Peter in den Bus einsteigt
omdat Peter in de bus PART(in).stapt
 ‘omdat Peter in de bus stapt.’
- b. Peter steigt_i in den Bus ein t_i
Peter stapt in de bus PART(in)
 ‘Peter stapt in de bus.’

(Zeller, 2001: 55)

Door de structuur in (11) aan te nemen, kan verklaard worden waarom het partikel in hoofdzinnen als (12b) strandt, zie hiervoor de verplaatsing in (13). Wanneer het werkwoord door de V2-regel van V⁰ via I⁰ (voor de nominatief naamval) naar C⁰ verplaatst, kan het partikel blijven staan, omdat het partikel in zijn eigen constituent (de PrtP) strandt.

Ik zal kort ingaan op mijn eigen positie in dit debat. Over het algemeen wordt er aangenomen dat alleen maximale projecties getopicaliseerd kunnen worden (zie onder andere Bennis, 1991).¹ Als dit inderdaad het geval is, dan moeten alleen partikels die kunnen topicaliseren als maximale projecties gerepresenteerd worden in de syntaxis, terwijl partikels die niet kunnen topicaliseren niet als maximale projecties gepresenteerd moeten worden. Mijn positie is dus vergelijkbaar met het voorstel van Wurmbrand (2000). Zij neemt aan dat transparante partikels in een PartP staan, terwijl niet-transparante partikels samen met het werkwoord een complexe V'-structuur vormen. Zie hiervoor nogmaals de structuren in (8) en (9).

We hebben nu twee benaderingen gezien die verschillen op het punt van de syntactische representatie van transparante en niet-transparante partikelwerkwoorden. Aan welke voorwaarden moet een partikelwerkwoord voldoen om geclassificeerd te worden als

¹ Merk op dat Hoeksema (1991: 6) stelt dat ook syntactische elementen kleiner dan XPs, zoals hoofden, getopicaliseerd kunnen worden. Hij presenteert de zinnen in (i) als bewijs voor deze bewering. De meningen over de welgevormdheid van deze zinnen lopen uiteen.

- (i) a. Blij was ze er niet mee geweest.
 b. Zat zal ik daar nooit van worden.
 c. Gek is ze daar allang niet meer op.

(Hoeksema, 1991: 6)

‘transparent’ of ‘niet-transparent’? Laten we hiervoor nog eens naar de zinnen in (3) en (5) kijken, die hier herhaald zijn als (14) en (15).

(14) Auf hat er die Tür gemacht (und nicht zu).
PART(open) heeft hij de deur gemaakt en niet PART(dicht)
‘Hij heeft de deur opengedaan, en niet dicht’

(15) * Auf hat Peter mit dem Trinken gehört.
PART(op) heeft Peter met het drinken gehoord
‘Peter is gestopt met drinken.’

De zin in (14) is volgens Trotzke en Quaglia (2016) beter dan die in (15), omdat het partikelwerkwoord *aufmachen* ‘opendoen’ in (14) transparent is en het partikelwerkwoord *aufhören* ‘stoppen’ in (15) dit niet is. Trotzke et al. (2015) operationaliseren transparantie aan de hand van twee binaire kenmerken: [$\pm$ contrast] en [$\pm$ autonoom]. Het kenmerk [$\pm$ autonoom] wordt ook wel [$\pm$ predicatief] genoemd (Trotzke et al., 2015), maar in deze scriptie zal ik de term [$\pm$ autonoom] gebruiken.

De meeste onderzoekers zijn het erover eens dat een partikel een contrastieve lezing moet kunnen oproepen om getopicaliseerd te kunnen worden (o.a. Müller, 2002; Trotzke et al., 2015; Trotzke & Quaglia, 2016; Trotzke & Wittenberg, 2017; Wurmbrand, 1998). Dit verklaart waarom het topicaliseren van het partikel *auf* ‘op’ in (14) wel in een grammaticale zin resulteert, maar in (15) niet: *auf* in (14) is [+contrast], terwijl het partikel *auf* in (15) [-contrast] is. Of een partikel [+contrast] of [-contrast] is, kan getest worden aan de hand van de *Particle contrastability test* in (16).

(16) **Particle contrastability test**

In een partikelwerkwoord [$\text{Prt}_i \text{V}_j$], ken het partikel Prt_i het kenmerk [+contrast] toe desda:

- a) het geordende paar $\langle \text{Prt}_i \text{V}_j \rangle$ lid is van een set alternatieven, gedefinieerd als de set M , die alle geordende paren $\langle \text{Prt}_x \text{V}_y \rangle$ omvat, opdat:
  - (i) twee instanties van Prt_x verschillende denotaties hebben, en twee instanties van V_y dezelfde denotaties hebben, en
  - (ii) twee paren die $\langle \text{Prt}_x \text{V}_y \rangle$ instantiëren verschillende algehele denotaties hebben, en
- b) de kardinaliteit van $M \geq 2$ is.

(Vertaald van Trotzke & Quaglia, 2016: 114)

Volgens deze test is een partikel [+contrast] als het partikel lid is van een set alternatieven, waarbij de betekenis van het werkwoord constant blijft. *Auf* in (14) is lid van een dergelijke set met alternatieven, omdat naast het werkwoord *aufmachen* ‘opendoen’ ook het werkwoord *zumachen* ‘dichtdoen’ bestaat en de betekenis van het werkwoord *machen* ‘maken’ constant is in deze werkwoorden. Het partikel *auf* in (14) is daarom [+contrast]. *Auf* in (15) is daarentegen [-contrast], omdat het partikel geen lid is van een set alternatieven waarbij de betekenis van het werkwoord constant blijft. Naast het werkwoord *aufhören* ‘stoppen’ is er weliswaar een werkwoord *zuhören* ‘luisteren’, maar de betekenis van het werkwoord *hören* ‘luisteren’ is in *aufhören* en *zuhören* niet constant: *hören* betekent in *zuhören* wel ‘luisteren’, maar in *aufhören* niet.

Dit is volgens Trotzke en Quaglia (2016) echter niet het enige verschil tussen de zinnen in (14) en (15). Deze zinnen verschillen namelijk ook op het punt van de semantische autonomie van het partikelwerkwoord. Of een partikel [+autonoom] of [-autonoom] is, kan worden nagegaan aan de hand van de *Particle entailment test* in (17). Een partikelwerkwoord dat volgens deze test *independent* ‘onafhankelijk’ is, is [+autonoom]. Een *dependent* ‘afhankelijk’ partikelwerkwoord is [-autonoom].

(17) **Particle entailment test**

Als [X V NP Pt] [NP PredV Pt] omvat, wijs dan Pt_i toe. Zo niet, wijs Pt_d toe.
 PredV = koppelwerkwoord (ZIJN, WORDEN, BLIJVEN, BLIJKEN, LIJKEN, SCHIJNEN, HETEN, DUNKEN, VOORKOMEN).

i = independent, d = dependent.

(Vertaald en aangepast van Lohse, Hawkins & Wasow, 2004: 245)

Uit deze test blijkt dat de werkwoorden *aufmachen* en *aufhören* zich verschillend gedragen op het gebied van semantische autonomie, vergelijk hiervoor (18) en (19).

(18) Die Tür ist auf.

(19) * Das Trinken ist auf.

Het partikel *auf* van het werkwoord *aufmachen* is [+autonoom], omdat het predicatief gebruikt kan worden, zoals blijkt uit (18). *Auf* in *aufhören* daarentegen is [-autonoom], omdat het partikel niet in een predicatieve constructie voor kan komen, zoals (19) illustreert. Een zelfde soort contrast hebben we reeds gezien in de context van Wurmbrand (2000). Zij maakte gebruik van soortgelijke voorbeelden om aan te tonen dat transparante partikelwerkwoorden in een SC staan en niet-transparante partikelwerkwoorden niet (cf. (10)).

Door de binaire kenmerken [$\pm$ contrast] en [$\pm$ autonoom] aan te nemen, kunnen Trotzke en Quaglia (2016) de vier klassen partikelwerkwoorden in (20) onderscheiden. Het partikelwerkwoord *aufmachen* ‘opendoen’ in (20a) wordt een ‘volledig transparant partikelwerkwoord’ genoemd en het partikelwerkwoord *runtermachen* ‘afkraken’ in (20d) wordt een ‘volledig niet-transparant partikelwerkwoord’ genoemd. De partikelwerkwoorden *abnehmen* ‘afvallen’ in (20b) en *rausschmeißen* ‘eruit gooien’ in (20c) vormen tussenliggende klassen. Deze partikelwerkwoorden zijn namelijk noch volledig transparant, noch volledig niet-transparant.

(20) **Verskillende klassen partikelwerkwoorden**

a. [+contrast, +autonoom]

AUF	hat	er	die	Tür	gemacht!
<i>PART(open)</i>	<i>heeft</i>	<i>hij</i>	<i>de</i>	<i>deur</i>	<i>gemaakt</i>

‘Hij heeft de deur opengedaan.’

b. [+contrast, -autonoom]

Nein,	nicht	AB	muss	er	nehmen,	sondern	ZU!
<i>nee,</i>	<i>niet</i>	<i>PART(af)</i>	<i>moet</i>	<i>hij</i>	<i>vallen,</i>	<i>maar</i>	<i>PART(toe)</i>

‘Hij moet aankomen, en niet afvallen.’

c. [-contrast, +autonoom]

RAUS hat Costa Rica die Engländer geschmissen!
PART(uit) heeft Costa Rica de Engelsen gesmeten
'Het Costa Ricaanse team heeft het Engelse team eruit gegooid.'

d. [-contrast, -autonoom]

RUNTER hat sein Chef ihn vor allen Kollegen gemacht!
PART(eronder) heeft zijn baas hem voor alle collega's gemaakt
'Zijn baas heeft hem voor alle collega's afgekraakt.'

(Trotzke & Quaglia, 2016: 123)

Trotzke et al. (2015) concluderen op grond van een beoordelingstaak dat topicalisatie van volledig transparante partikels beter wordt gevonden dan topicalisatie van volledig niet-transparante partikels. Omdat Trotzke et al. niet expliciet naar grammaticaliteits- en acceptabiliteitsoordelen wilden vragen, hebben ze de participanten in dit experiment misleid. De onderzoekers beweerden dat de zinnen afkomstig waren uit een gesprek tussen twee mensen in een café, dat zij hadden getranscribeerd. Omdat het gesprek plaats had gevonden in een rumoerige omgeving, moesten de participanten op een schaal van 0 tot 100% beoordelen hoe waarschijnlijk zij het vonden dat het transcript juist was. Zinnen met een getopicaliseerd transparant partikel kregen een gemiddeld waarschijnlijkheidsoordeel van 40%, terwijl zinnen met een getopicaliseerd niet-transparant partikel een gemiddeld waarschijnlijkheidsoordeel van 29% kregen. Op grond hiervan hebben Trotzke en Quaglia (2016: 111) geconcludeerd dat het topicaliseren van transparante partikels een reguliere optie is in het Duits.

In deze beoordelingstaak hebben Trotzke et al. (2015) ook verschillende filler items aan de participanten getoond, namelijk 'slechte fillers', 'gemiddelde fillers' en 'goede fillers'. Wat voor zinnen er zijn gebruikt voor de verschillende soorten fillers vermelden ze niet. Ze rapporteren wel de gemiddelde waarschijnlijkheidsoordelen voor de verschillende soorten fillers. Zo kregen de slechte, gemiddelde en goede fillers gemiddelde waarschijnlijkheidsoordelen van respectievelijk 27%, 52% en 91%. De getopicaliseerde transparante partikels scoren met een gemiddeld waarschijnlijkheidsoordeel van 40% dus slechter dan de gemiddelde fillers. Op grond van deze resultaten kan men niet concluderen dat het topicaliseren van partikels een reguliere optie is in het Duits.

Trotzke en Quaglia (2016) observeerden dat niet alle partikels met de kenmerken [-contrast, +autonoom] zich even makkelijk laten topicaliseren, vergelijk (20c) en (21). In (20c) kan het partikel *raus* 'eruit' probleemloos getopicaliseerd worden, terwijl het topicaliseren van *raus* in (21) voor een minder goede zin zorgt.

(21) ? RAUS hat die Band ihr neues Album gebracht!
PART(uit) heeft de band haar nieuwe album gebracht
'De band heeft zijn nieuwe album uitgebracht.'

(Trotzke & Quaglia, 2016: 119)

Volgens Trotzke en Quaglia is dit contrast toe te schrijven aan de mate van expressiviteit van het partikelwerkwoord. Expressieve werkwoorden zijn werkwoorden die een sterk emotioneel geëvalueerde situatie beschrijven (Trotzke & Quaglia, 2016: 119). Voorbeelden van expressieve werkwoorden zijn onder andere *rausschmeißen* 'eruit gooien', *runtermachen* 'afkraken' en *ausflippen* 'doordraaien' (Trotzke & Wittenberg, 2017: 431). Het verschil tussen de zinnen in (20c) en (21) komt volgens Trotzke en Quaglia doordat het werkwoord in (20c)

expressief is en het partikel om deze reden getopicaliseerd kan worden. Het werkwoord in (21) is echter niet-expressief en daarom kan het partikel niet zo makkelijk getopicaliseerd worden.

Aan de hand van een aantal tests laten Trotzke en Quaglia (2016) en Trotzke en Wittenberg (2017) zien dat expressieve partikelwerkwoorden en niet-expressieve partikelwerkwoorden aparte klassen vormen. Allereerst kunnen expressieve werkwoorden gecombineerd worden met *extreme degree modifiers*, terwijl niet-expressieve werkwoorden niet met extreme modificeerders gecombineerd kunnen worden, vergelijk hiervoor (22) en (23), waarin de extreme modificeerder vetgedrukt is.

(22) Costa Rica hat die Engländer **regelrecht** rausgeschmissen.
Costa Rica heeft de Engelsen regelrecht PART(uit).gegooid.
'Het Costa Ricaanse team heeft het Engelse team regelrecht eruit gegooit.'
(Trotzke & Quaglia, 2016: 121)

(23) ?? Die Band hat ihr neues Album **regelrecht** rausgebracht.
de band heeft haar nieuwe album regelrecht PART(uit).gebracht
'De band heeft zijn nieuwe album regelrecht uitgebracht.'
(Trotzke & Quaglia, 2016: 121)

Bovendien kunnen expressieve werkwoorden met *wh*-exclamatieven gecombineerd worden, terwijl niet-expressieve werkwoorden dit niet kunnen, vergelijk (24) en (25).

(24) Was hat Costa Rica die Engländer rausgeschmissen!
wat heeft Costa Rica de Engelsen PART(uit).gegooid.
'Wat heeft het Costa Ricaanse team de Engelsen eruit gegooit!'
(Trotzke & Quaglia, 2016: 122)

(25) ?? Was hat die Band ihr neues Album rausgebracht!
wat heeft de band haar nieuwe album PART(uit).gebracht
'Wat heeft de band hun nieuwe album uitgebracht!'
(Trotzke & Quaglia, 2016: 122)

Tot slot kunnen expressieve werkwoorden gebruikt worden om uitingen in de discourse tegen te spreken, zoals blijkt uit (26a). Niet-expressieve werkwoorden zijn hier minder geschikt voor, zoals (26b) illustreert.

(26) A: Der Chef hat Hans nicht gerade gut behandelt.
de baas heeft Hans niet precies goed behandeld
'De baas heeft Hans niet echt goed behandeld.'

B: (a) Wie meinst Du das? Er hat ihn (regelrecht) runtergemacht!
'Hoe bedoel je dat? Hij heeft hem (regelrecht) afgekraakt!'

(b) # Wie meinst Du das? Er war (sehr) unfreundlich!
'Hoe bedoel je dat? Hij was (zeer) onvriendelijk!'

(Trotzke & Wittenberg, 2017: 418)

Trotzke en Wittenberg (2017) hebben aan de hand van een beoordelingstaak getest of partikels van expressieve partikelwerkwoorden makkelijker getopicaliseerd kunnen worden dan partikels van niet-expressieve partikelwerkwoorden. In deze beoordelingstaak moesten de

participanten aangeven hoe waarschijnlijk het was dat een zin juist getranscribeerd was, net als in de beoordelingstaak van Trotzke et al. (2015). De proefpersonen kregen zinnen te lezen met daarin een getopicaliseerd partikel van een expressief werkwoord of van een niet-expressief werkwoord. Deze partikels verschilden in morfologische complexiteit: de participanten kregen zowel morfologisch simpele partikels, zoals *aus* ‘uit’, als morfologisch complexe partikels, zoals *raus* (*r + aus*) ‘eruit’ te lezen. Alle partikels hadden het kenmerk [–contrast].

Uit dit onderzoek bleek dat zinnen met getopicaliseerde partikels van expressieve werkwoorden beter werden gevonden dan zinnen met getopicaliseerde partikels van niet-expressieve werkwoorden. Bovendien bleek er een interactie-effect te zijn tussen de expressiviteit van het partikelwerkwoord en de morfologische complexiteit van het partikel: getopicaliseerde partikels van expressieve werkwoorden werden beter gevonden wanneer het partikel morfologisch complex was dan wanneer het partikel morfologisch simpel was. Op grond hiervan concludeerden de auteurs dat enkel expressiviteit niet voldoende is om partikels met het kenmerk [–contrast] te topicaliseren. Alleen door een resultatieve of directionele semantiek toe te voegen aan het partikel in de vorm van een functioneel morfeem (zoals *r-*) wordt het topicaliseren van niet-contrasteerbare partikels volgens hen acceptabel.

Deze bevinding komt overeen met de hypothese van Stiebels en Wunderlich (1994) dat alleen resultatieve of directionele partikels getopicaliseerd kunnen worden, omdat deze maximale projecties vormen. Alle overige partikels, ‘de echte partikels’, worden in het lexicon met het werkwoord gecombineerd tot een complex partikelwerkwoord. Deze complexe partikelwerkwoorden komen vervolgens als complex hoofd in de syntaxis terecht en daarom kunnen ‘echte partikels’ volgens Stiebels en Wunderlich niet getopicaliseerd worden. De syntaxis heeft namelijk geen toegang tot de interne structuur van (complexe) woorden.

Tot nu toe hebben we gezien dat een aantal factoren van invloed zijn op de mogelijkheid om een partikel te kunnen topicaliseren. Ten eerste moet een partikel een contrastieve lezing kunnen oproepen. Ook moet het partikel semantisch autonoom zijn. Verder is volgens Trotzke en Wittenberg (2017) de mate van expressiviteit van het partikelwerkwoord in combinatie met een directionele semantiek in de vorm van een functioneel morfeem (zoals *r-*) van invloed op de mogelijkheid om een partikel te kunnen topicaliseren.²

Het verschil tussen zinnen als (20c) en (21), hieronder herhaald als (27) en (28), zou volgens Trotzke en Quaglia (2016) komen doordat het werkwoord *rausschmeißen* ‘eruit gooien’ in (27) expressief is en het werkwoord *rausbringen* ‘publiceren’ in (28) dit niet is.

(27) RAUS   hat   Costa Rica   die Engländer geschmissen!
PART(uit)   heeft *Costa Rica*   *de Engelsen*   *gesmeten*
 ‘Het Costa Ricaanse team heeft het Engelse team eruit gegooid.’

(28) ? RAUS   hat   die Band   ihr   neues Album   gebracht!
PART(uit)   heeft *de band*   *haar*   *nieuwe album*   *gebracht*
 ‘De band heeft zijn nieuwe album uitgebracht.’

Ondanks dat Trotzke en Quaglia (2016) en Trotzke en Wittenberg (2017) een aantal tests geven waarmee men kan nagaan of een werkwoord expressief is of niet, blijft de definitie van het concept ‘expressiviteit’ onduidelijk. In Trotzke en Wittenberg (2017: 408) wordt expressiviteit

² Er zijn nog andere factoren aangewezen die van invloed zouden kunnen zijn op de mogelijkheid een partikel te kunnen topicaliseren, onder andere door Grewendorf (1989) en Wurmbrand (1998).

gedefinieerd als ‘[...] a construction [that] names a strongly emotionally evaluated situation’, maar later wordt er gesteld dat expressieve partikelwerkwoorden, zoals *runtermachen* ‘afkraken’ en *rausschmeißen* ‘eruit gooien’ een ‘remarkability component’ bevatten (Trotzke & Wittenberg, 2017: 420). Hoe deze *remarkability component* zich verhoudt tot de sterk emotioneel geëvalueerde situatie die een expressief werkwoord uitdrukt, is niet duidelijk.

Een synoniem van het expressieve werkwoord *runtermachen* ‘afkraken’ is het werkwoord *niedermachen*. Omdat deze werkwoorden synoniem zijn, zouden ze allebei expressief moeten zijn en dus allebei getopicaliseerd moeten kunnen worden. Toch blijkt dat het partikel *nieder* ‘neer’ van het werkwoord *niedermachen* niet zo makkelijk getopicaliseerd kan worden als het partikel *runter* ‘eronder’ van het werkwoord *runtermachen*. Vergelijk hiervoor de zinnen in (29) en (30).

(29) ? NIEDER   hat   sein   Chef   ihn   vor   allen Kollegen gemacht!
       PART(neer)   heeft zijn baas hem voor alle collega’s gemaakt
       ‘Zijn baas heeft hem voor alle collega’s afgekraakt.’

(30) RUNTER   hat   sein   Chef   ihn   vor   allen Kollegen gemacht!
       PART(eronder)   heeft zijn baas hem voor alle collega’s gemaakt
       ‘Zijn baas heeft hem voor alle collega’s afgekraakt.’

(De zin in (30) is afkomstig uit Trotzke & Quaglia, 2016: 123)

Het lijkt dus zo te zijn dat het werkwoord *niedermachen* niet-expressief is. Dit blijkt ook uit twee van de tests voor expressiviteit van Trotzke en Quaglia (2016), die zijn weergegeven in (31) en (32). In (31) is *niedermachen* gecombineerd met de extreme modificeerder ‘regelrecht’ en in (32) is *niedermachen* gecombineerd met een *wh*-exclamatief.

(31) ? Sein Chef   hat   ihn   regelrecht   niedergemacht!
       zijn baas heeft hem regelrecht PART(onder)gemaakt
       ‘Zijn baas heeft hem regelrecht afgekraakt!’

(32) ? Was hat   sein Chef   ihn   niedergemacht!
       wat heeft zijn baas hem PART(onder).gemaakt
       ‘Wat heeft zijn baas hem voor alle collega’s afgekraakt!’

Volgens Trotzke en Wittenberg (2017) kunnen expressieve werkwoorden ook herkend worden aan hun vermogen om uitingen in de discourse tegen te spreken. De zin in (33b) laat echter zien dat ook het niet-expressieve *niedermachen* gebruikt kan worden om bezwaar te maken tegen een uiting in de discourse, namelijk tegen de zin in (33a). Deze test lijkt dus minder geschikt te zijn om expressieve werkwoorden van niet-expressieve werkwoorden te onderscheiden dan de andere twee tests.

(33) A: (a) Der Chef   hat   Hans   nicht   gerade gut   behandelt.
       de baas   heeft Hans niet precies goed behandeld
       ‘De baas heeft Hans niet echt goed behandeld.’

B: (b) Wie meinst Du das? Er hat ihn niedergemacht!
       ‘Hoe bedoel je dat? Hij heeft hem afgekraakt!’

In Trotzke en Wittenberg (2017: 431-432) zijn de expressieve en niet-expressieve werkwoorden opgesomd, die als stimuli zijn gebruikt in hun beoordelingstaak. Het werkwoord *nachrennen* ‘achter iemand aan rennen’ zou volgens Trotzke en Wittenberg expressief zijn, maar twee van de tests voor expressiviteit van Trotzke en Quaglia (2016) leveren geen heel goede zinnen op, zoals blijkt uit (34) en (35).

(34) ? Sebastian ist seiner Exfreundin monatelang regelrecht nachgerannt!
Sebastian is zijn ex-vriendin maandenlang regelrecht PART(na).gerend
 ‘Sebastian is zijn ex-vriendin maandenlang regelrecht achterna gerend!’

(35) ? Was ist Sebastian seiner Exfreundin monatelang nachgerannt!
wat is Sebastian zijn ex-vriendin maandenlang PART(na).gerend
 ‘Wat is Sebastiaan maandenlang zijn ex-vriendin achterna gerend!’

Hetzelfde geldt voor het volgens Trotzke en Wittenberg expressieve werkwoord *einbrechen* ‘falen’: de zinnen in (36) en (37) wekken eerder de indruk dat het werkwoord *einbrechen* niet-expressief is, net als het werkwoord *nachrennen*.

(36) ? Stefan ist bei der Prüfung völlig eingebrochen!
Stefan is bij de toets volledig PART(in).gebroken
 ‘Stefan heeft heel erg gefaald bij het maken van de toets!’

(37) ? Was ist Stefan bei der Prüfung eingebrochen!
wat is Stefan bij de toets PART(in).gebroken
 ‘Wat heeft Stefan gefaald bij het maken van de toets!’

In het onderzoek van Trotzke en Wittenberg zijn dus blijkbaar niet-expressieve partikelwerkwoorden in de conditie voor expressieve werkwoorden gebruikt. Wellicht heeft dit invloed gehad op de resultaten van het onderzoek.

Ook zijn in het onderzoek van Trotzke en Wittenberg alleen morfologisch complexe partikels met functionele morfeem *r-* voorgelegd aan de participanten. In het Duits bestaan echter ook nog andere functionele morfemen waarmee morfologisch complexe partikels gevormd kunnen worden, namelijk *her-* en *hin-*. In tabel 1 zijn een aantal veelvoorkomende Duitse morfologisch simpele en complexe partikels weergegeven. Morfologisch complexe partikels bestaan uit een functioneel morfeem (*r-*, *her-* of *hin-*) en een morfologisch simpel partikel. Merk op dat niet alle functionele morfemen met alle simpele partikels kunnen combineren: de combinatie *hin + an* is ongrammaticaal, terwijl de combinaties *her + an* en *r + an* wel grammaticaal zijn.

Tabel 1. Duitse enkele en dubbele partikels.

Simpel	Gloss	Complex	Gloss
ein	in	hin-ein, her-ein, r-ein	erin
aus	uit	hin-aus, her-aus, r-aus	eruit
auf	op	hin-auf, her-auf, r-auf	erop
unter	onder	hin-unter, her-unter, r-unter	eronder
über	boven	hin-über, her-über, r-über	erboven
an	aan	*hin-an, her-an, r-an	eraan
ab	af	hin-ab, her-ab, *r-ab	eraf
zu	toe	hin-zu, *her-zu, *r-zu	# er-toe ³

(Aangepast van Trotzke & Quaglia, 2016: 137 en Trotzke & Wittenberg, 2017: 421)

Intuïtief lijkt het functionele morfeem *r-* een afkorting van *her-* te zijn. Een reden om aan te nemen dat *r-* een afkorting is van *her-* is dat het functionele morfeem *hin-* volgens de Duitse spellinggids Duden in bepaalde zuidelijke regio's van het Duitse taalgebied een eigen afkorting kent: *n-*. Het partikel *hinaus* 'eruit' wordt afgekort tot '*naus* (Duden, 2018a) en *hinauf* 'erop' wordt afgekort tot '*nauf* (Duden, 2018b).

In tegenstelling tot *hin-* behoren de functionele morfemen *r-* en *her-* bovendien tot de klasse van de *r*-pronomina (Van Riemsdijk, 1978). *R*-pronomina zijn pronomina met een locatieve betekenis, zoals 'er', 'waar' en 'daar' en kunnen als het voornaamwoordelijke deel van een PP fungeren, zoals blijkt uit (38). In (38b) vervangt het *r*-pronomien 'er' de locatie die in (38a) wordt uitgedrukt door de NP 'de bank'. *R*-pronomina zijn dus referentieel, omdat ze gebruikt kunnen worden om te verwijzen naar een locatie.

- (38) a. op de bank
b. erop

R-pronomina hebben hun naam te danken aan het feit dat in het Nederlands een 'r' in deze woorden zit. De Duitse equivalenten van 'waar' en 'daar' zijn *wo* en *da*. Opvallend is dat in deze pronomina helemaal geen 'r' zit, zoals in hun Nederlandse tegenhangers wel het geval is. Wanneer men het pronomien *da* met een adpositie combineert, duikt er echter wel een 'r' op, zoals te zien is in (39a), terwijl de adpositie *auf* 'op' zelf geen 'r' bevat, zoals blijkt uit (39b).

- (39) a. darauf
daarop
b. auf ihm/ihr
op hem/haar

(Aangepast van Noonan, 2017: 3)

³ In zinnen als (i) is het gebruik van 'ertoe' toegestaan. Wanneer men 'toe' echter als directionele prepositie gebruikt, kan 'toe' niet met 'er' gecombineerd worden, zoals te zien is in (ii). Men moet dan kiezen voor 'ernaartoe', zoals (iii) illustreert (zie ook Den Dikken, 2010).

- (i) Hoe kom je ertoe zoiets te zeggen?
(ii) *Hij rijdt ertoe.
(iii) Hij rijdt ernaartoe.

(Aangepast van Den Dikken, 2010: 83-84)

Het functionele morfeem *hin-* is geen r-pronomen: de locatieve NP ‘dem Sofa’ in (40a) kan niet vervangen worden door *hinauf*, zoals blijkt uit (40c). De locatie kan alleen vervangen worden door het r-pronomen *darauf*, zoals blijkt uit (40b).

- (40) a. auf dem Sofa
           op de bank
 b. darauf
           daarop
 c. *hinauf
           daarop

Het contrast tussen (40b) en (40c) komt doordat het functionele morfeem *hin-* wordt gebruikt om beweging van een spreker of bepaald referentiepunt vandaan uit te drukken, terwijl *her-* en *r-* beweging naar een spreker of referentiepunt toe uitdrukken (Van Riemsdijk & Huybregts, 2007; Den Dikken, 2010). *Her* in (41a) geeft aan dat de hond naar de spreker toe rent en *hin* in (41b) geeft aan dat de hond van de spreker weg rent. Merk op dat *her* en *hin* in deze voorbeelden geen partikels zijn, maar adverbia.

- (41) a. Warum rennt der Hund her?
           waarom rent de hond hierheen
           ‘Waarom rent de hond hierheen?’
 b. Wo   rennt der Hund hin?
           waar   rent de hond heen
           ‘Waar rent de hond naartoe?’

(Roßdeutscher, 2009: 439)

In (41) kunnen *her* en *hin* niet door elkaar vervangen worden, zoals de zinnen in (42) illustreren.

- (42) a. * Warum rennt der Hund hin?
           waarom rent de hond heen
           ‘Waarom rent de hond heen?’
 b. * Wo   rennt der Hund her?
           waar   rent de hond hierheen
           ‘Waar rent de hond hierheen?’

We hebben gezien dat de functionele morfemen *r-* en *her-* referentiële vormen zijn, terwijl *hin-* dit niet is. Gregory en Michaelis (2001) vonden in een corpusstudie dat referentiële uitdrukkingen makkelijker getopicaliseerd kunnen worden dan niet-referentiële uitdrukkingen. Zij onderzochten in deze studie onder andere getopicaliseerde NPs. Deze bevinding verbinden zij aan de *Givenness Hierarchy* (GH) van Gundel, Hedberg en Zacharski (1993) in (44). Gregory en Michaelis concluderen dat hoe hoger een conceptuele referent in de GH staat, hoe makkelijker de talige vorm van de referent getopicaliseerd kan worden.

De zin in (47) heeft een referentiële betekenis, omdat er een impliciete contextuele referent voor het partikel *hinein* ‘erin’ aan te wijzen is. Of een partikelwerkwoord een contextuele referent heeft, kan men testen door de volgende vraag te beantwoorden: *wo* (waar) + [partikel]? De zin in (47) heeft een contextuele referent, omdat men antwoord kan geven op de vraag: *wo hinein?* ‘waarin?’ Een mogelijk antwoord op deze vraag is *in das Schloss* ‘in het slot’. De zin in (46) heeft daarentegen geen contextuele referent, omdat men de vraag *wo raus?* ‘waaruit?’ niet kan beantwoorden. De auteur heeft zijn boek namelijk niet *ergens* uit gebracht.

Laten we nog eens naar de zinnen in (22c) en (23) van Trotzke en Quaglia (2016) kijken, die hier zijn herhaald als (48) en (49).

(48) RAUS hat Costa Rica die Engländer geschmissen!
PART(uit) heeft Costa Rica de Engelsen gesmeten
 ‘Het Costa Ricaanse team heeft het Engelse team eruit ge gooid.’

(49) ? RAUS hat die Band ihr neues Album gebracht!
PART(uit) heeft de band haar nieuwe album gebracht
 ‘De band heeft zijn nieuwe album uitgebracht.’

Volgens Trotzke en Quaglia (2016) verschillen deze zinnen op het punt van expressiviteit. Het partikel *raus* ‘eruit’ kan in (48) worden getopicaliseerd, omdat *rausschmeißen* ‘eruit gooien’ een expressief partikelwerkwoord is. *Raus* kan in (49) daarentegen niet getopicaliseerd worden, omdat *rausbringen* ‘publiceren’ een niet-expressief werkwoord is. Er is echter nog een verschil tussen de zinnen in (48) en (49): de zin in (48) heeft een referentiële betekenis (een contextuele referent) en de zin in (49) niet. De zin in (48) heeft een contextuele referent, omdat men de vraag *wo raus?* ‘waaruit?’ kan beantwoorden. Een mogelijk antwoord op deze vraag is *aus dem Turnier* ‘uit het toernooi’. De zin in (49) heeft geen contextuele referent, omdat men de vraag *wo raus?* niet kan beantwoorden. De band heeft zijn album immers niet *ergens* uit gebracht. Mogelijk zorgt het ontbreken van een contextuele referent voor *raus* in (49) ervoor dat het partikel minder makkelijk getopicaliseerd kan worden. Gregory en Michaelis (2001) toonden immers aan dat referentiële uitdrukkingen makkelijker getopicaliseerd kunnen worden dan niet-referentiële uitdrukkingen. Op grond van deze observatie heb ik de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

Wordt het topicaliseren van partikels gefaciliteerd wanneer er een referentiële vorm in de zin staat en/of de zin een referentiële betekenis heeft?

De hypothese is dat een zin met een getopicaliseerd partikel acceptabeler wordt gevonden, wanneer er een referentiële vorm in de zin staat en/of de zin een referentiële betekenis heeft. In deze scriptie heb ik me beperkt tot de afgekorte referentiële vorm *r-*. Om deze verwachting te testen, heb ik een online beoordelingstaak verspreid onder moedertaalsprekers van het Duits, waarin zinnen beoordeeld moesten worden. Ik verwacht dat zinnen waarin een complex partikel met het functionele morfeem *r-* is getopicaliseerd acceptabeler zijn dan zinnen waarin een complex partikel met het functionele morfeem *hin-* is getopicaliseerd, omdat *r-* een referentiële vorm is en *hin-* niet. Daarnaast verwacht ik dat zinnen die een contextuele referent bevatten acceptabeler zijn dan zinnen zonder contextuele referent, omdat contextuele referenten zich hoger in de GH bevinden en dus makkelijker als topic kunnen worden ingezet. Tot slot verwacht ik dat zinnen met de combinatie van een referentiële vorm en een referentiële betekenis het meest acceptabel zal zijn.

In hoofdstuk 3 bespreek ik de onderzoeksmethode. Hoofdstuk 4 bevat de resultaten van dit onderzoek en een discussie van deze resultaten. In hoofdstuk 5 volgt de algemene discussie van het onderzoek. In hoofdstuk 6 presenteer ik tot slot de conclusie.

3. Methode

Participanten. In totaal hebben 91 participanten (35 mannen en 56 vrouwen) deelgenomen aan de beoordelingstaak. De gemiddelde leeftijd was 33,5 jaar (SD = 12,9 jaar; bereik: 18 – 69 jaar). Alle participanten waren ouder dan 18 jaar en waren moedertaalsprekers van het Duits. Bovendien hadden zij het grootste deel van hun leven in Duitsland gewoond en hadden ze geen taalstoornis of dyslexie.

Factoren. In dit onderzoek zijn twee within-subjects factoren gemanipuleerd: *Functioneel morfeem* en *Contextuele referent*. De onafhankelijke variabele *Functioneel morfeem* bestond uit de levels: (1) partikel met het functionele morfeem *r-* en (2) partikel met het functionele morfeem *hin-*. De onafhankelijke variabele *Contextuele referent* bestond uit de levels: (1) partikelwerkwoord met een contextuele referent en (2) partikelwerkwoord zonder contextuele referent.

Design. Het hanteren van de onafhankelijke variabelen *Functioneel morfeem* (*r-*, *hin-*) en *Contextuele referent* (wel, geen) resulteerde in een 2x2 design met de volgende vier condities:

- A. Partikel met het functionele morfeem *r-* + partikelwerkwoord met een contextuele referent;
- B. Partikel met het functionele morfeem *r-* + partikelwerkwoord zonder contextuele referent;
- C. Partikel met het functionele morfeem *hin-* + partikelwerkwoord met een contextuele referent;
- D. Partikel met het functionele morfeem *hin-* + partikelwerkwoord zonder contextuele referent.

Items. Per conditie waren er zes experimentele items. Dit resulteerde in een totaal aantal van 24 experimentele items. De zinnen in (50), (51), (52) en (53) zijn voorbeelditems uit respectievelijk de condities A, B, C en D.

(50) Raus hat der Vermieter das Inventar geworfen.
PART(uit) heeft de verhuurder de inboedel geworpen
'De verhuurder heeft de inboedel eruit gegooid.'

(51) Raus hat die Mutter die Kohle gehauen.
PART(uit) heeft de moeder het geld geslagen
'De moeder heeft het geld weggegooid.'

(52) Hinaus hat der Vermieter das Inventar geworfen.
PART(uit) heeft de verhuurder de inboedel geworpen
'De verhuurder heeft de inboedel eruit gegooid.'

(53) Hinaus hat die Mutter die Kohle gehauen.
PART(uit) heeft de moeder het geld geslagen
'De moeder heeft het geld weggegooid.'

De items in (50) en (52) hebben beide een contextuele referent. Een partikelwerkwoord heeft een contextuele referent, wanneer men antwoord op de volgende vraag kan geven: *wo* (waar) + [partikel]? Het partikelwerkwoord *rauswerfen* heeft een contextuele referent, omdat men de vraag *wo + raus?* kan beantwoorden, bijvoorbeeld met *aus dem Haus* 'uit het huis' of *aus der Firma* 'uit het bedrijf'. De items in (51) en (53) hebben geen contextuele referent, omdat men geen antwoord kan geven op de vraag *wo raus hat die Mutter die Kohle gehauen?* Letterlijk

vertaald: ‘Waar heeft de moeder haar geld uitgegooid?’ De moeder heeft haar geld namelijk niet *ergens* uitgegooid.

Naast het soort partikel en de aan- of afwezigheid van een contextuele referent verschillen de items ook nog op het punt van semantische autonomie. Omdat Trotzke et al. (2015) een effect hebben gevonden van de semantische autonomie van het partikel op de mogelijkheid dit partikel te kunnen topicaliseren, is het aantal [+autonome] en [-autonome] partikels in de itemset gelijk gehouden. Er zijn drie zinnen met een [+autonoom] partikel en drie zinnen met een [-autonoom] partikel. Alle partikels hebben het kenmerk [-contrast].

In navolging van de experimenten van Trotzke et al. (2015) en Trotzke en Wittenberg (2017) heb ik ervoor gekozen om in alle items de voltooid tegenwoordige tijd te hanteren. Verder heb ik het ‘gewicht’ van het subject en object in de zinnen constant gehouden. Dit wil zeggen dat het subject en object in een zin uit evenveel lettergrepen bestaan. In de zin in (50) bestaat het subject *der Vermieter* ‘de verhuurder’ uit 3 lettergrepen, net als het object *das Inventar* ‘de inboedel’. Ook heb ik rekening gehouden met eventuele effecten van het grammaticale geslacht van het subject op hoe acceptabel een zin wordt gevonden. De ene helft van de zinnen heeft een grammaticaal vrouwelijk subject, zoals *die Mutter* ‘de moeder’ in (51) en (53), en de andere helft van de zinnen heeft een grammaticaal mannelijk subject, zoals *der Vermieter* ‘de verhuurder’ in (50) en (52).

Om de participanten de gehele oordeelschaal te laten gebruiken, heb ik verschillende filler items geconstrueerd. Iedere participant kreeg dezelfde 24 fillers te zien in de vragenlijst. Er zijn vier verschillende soorten filler items: (1) grammaticale fillers met een hoog adverbium, (2) grammaticale fillers met een laag adverbium, (3) ongrammaticale fillers met een hoog adverbium en (4) ongrammaticale fillers met een laag adverbium. Onder hoge adverbia worden adverbia verstaan die de IP modifieren, zoals *vielleicht* ‘misschien’ en *natürlich* ‘natuurlijk’. Lage adverbia zijn adverbia die de VP modifieren, zoals *schnell* ‘snel’ en *vorsichtig* ‘voorzichtig’. De ongrammaticale fillers bevatten een congruentiefout tussen subject en persoonsvorm (bijv. **Claudia haben* ‘Claudia hebben’), een fout op het gebied van woordgeslacht (**die Saft* in plaats van *der Saft* ‘het sap’), of een schending van de V2-woordvolgorde (**Natürlich Irmgard hat...* ‘Natuurlijk Irmgard heeft...’). Verder hebben alle fillers dezelfde woordvolgorde en staat het adverbium telkens op de eerste positie van de zin, zodat de fillers qua woordvolgorde identiek aan de experimentele items zijn. Een volledig overzicht van de experimentele items en filler items is opgenomen in appendix A.

Er bestonden vier versies van de vragenlijst. De participanten werden willekeurig toegewezen aan één van de vier versies. Iedere versie bestond uit 36 items: 12 experimentele items en 24 filler items. Iedere versie van de vragenlijst begon met minstens drie fillers, waarvan één of twee ongrammaticale fillers. De experimentele items zijn volgens een Latijns vierkant over de verschillende lijsten verdeeld, om ervoor te zorgen dat iedere proefpersoon ieder item in slechts één conditie te zien kreeg. Dit resulteerde in twee lijsten. Van deze twee lijsten zijn vervolgens twee verschillende volgordes gemaakt, om te corrigeren voor eventuele volgorde-effecten. Alle vier de lijsten zijn tot slot gerandomiseerd. Hierbij is erop gelet dat nooit meer dan twee experimentele items elkaar opvolgden.

Procedure. De vragenlijst is online afgenomen via het platform Qualtrics. Allereerst werden de participanten gevraagd om akkoord te gaan met de toestemmingsverklaring. Daarna kregen de proefpersonen telkens één item te zien. De participant moest op een 7-puntsschaal lopend van *völlig inakzeptabel* ‘volledig onacceptabel’ (1) tot *völlig akzeptabel* ‘volledig

acceptabel' (7) beoordelen hoe acceptabel de zin was. In de instructie werden de participanten gevraagd om hierbij niet op de betekenis van de zin te letten. De precieze instructie die aan de participanten is getoond is opgenomen in appendix B. Het invullen van de vragenlijst duurde ongeveer 5 tot 10 minuten.

Scoring en analyse. Uit een proefpersoonanalyse bleek dat de data van 15 participanten verwijderd moesten worden. Participanten die de grammaticale fillers een gemiddelde score van 4 of lager toekenden of de ongrammaticale fillers een gemiddelde score van 4 of hoger toekenden, werden uit de data verwijderd. Bovendien moest van één participant de data verwijderd worden, omdat deze aan alle items de score 4 toekende. In de statistische analyse zijn uiteindelijk de data van 76 participanten meegenomen.

Uit een itemanalyse bleek dat de gemiddelde score van één item meer dan twee standaarddeviaties afweek van de gemiddelde score van alle experimentele items. Ik heb ervoor gekozen dit item niet uit de data te verwijderen, omdat er maar 6 items per conditie zijn. Een mogelijke verklaring voor deze lage score is dat het item semantisch onduidelijk is.

Uitkomstmaat. De uitkomstmaat was de gemiddelde score per item, gemeten op een 7-puntsschaal lopend van *völlig inakzeptabel* 'volledig onacceptabel' (1) tot *völlig akzeptabel* 'volledig acceptabel' (7). Om te corrigeren voor verschillen in het gebruik van de oordeelschaal tussen de proefpersonen is er een z-score-transformatie toegepast op de gemiddelde score per item. De z-scores zijn verkregen door de volgende bewerking toe te passen op de data van alle proefpersonen:

$$Z = (\text{score} - \text{gemiddelde score van de proefpersoon}) / (\text{standaarddeviatie van de proefpersoon})$$

Statistiek. Bij de statistische analyse is er gebruik gemaakt van een 2x2 Repeated Measures ANOVA.

4. Resultaten

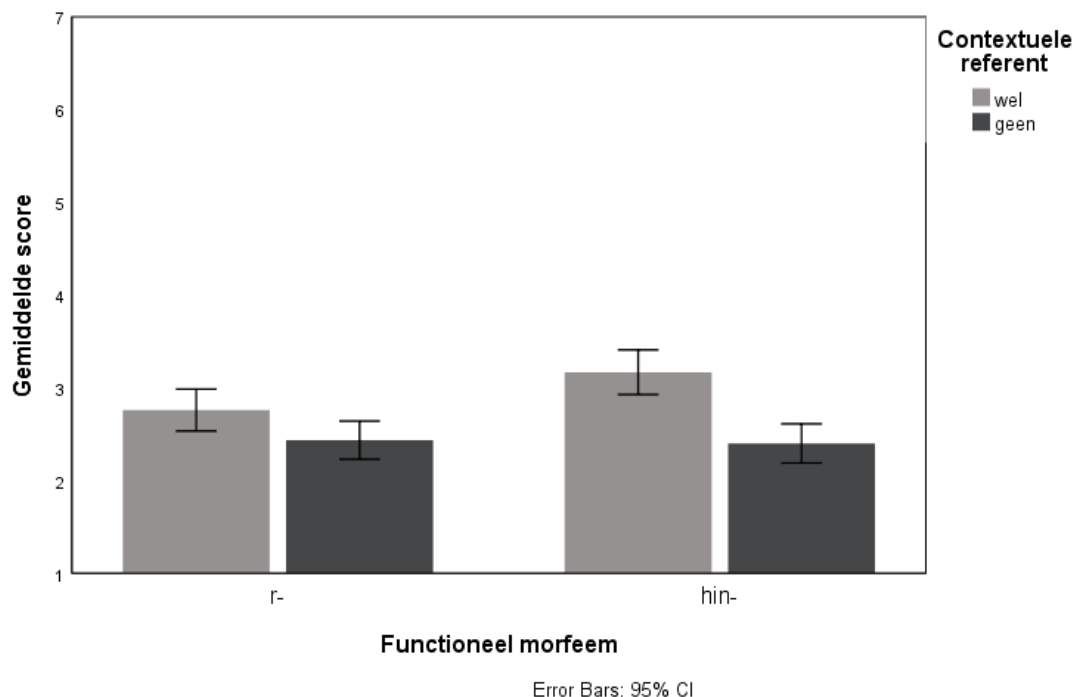
4.1 Experimentele items

In tabel 2 zijn de gemiddelde scores en standaarddeviaties van de experimentele items weergegeven per conditie. De items in conditie C werden met een gemiddelde score van 3,17 het meest acceptabel gevonden, terwijl items in conditie D met een gemiddelde score van 2,40 het minst acceptabel werden gevonden. De items in de condities A en B zaten hier met gemiddelde scores van respectievelijk 2,76 en 2,43 tussenin. De gemiddelde score van alle experimentele items was 2,69.

Tabel 2. Gemiddelde score en standaarddeviatie van de experimentele items per conditie.

Conditie	M	SD
A	2,76	1,73
B	2,43	1,58
C	3,17	1,84
D	2,40	1,62
	2,69	1,69

In figuur 1 zijn de gemiddelde scores van zinnen met en zonder contextuele referent te zien voor partikels met het functionele morfeem *r-* en voor partikels met het functionele morfeem *hin-*, vóórdat de *z*-score-transformatie is toegepast. De error bars in figuur 1 geven de 95%-betrouwbaarheidsintervallen weer.

Figuur 1. Gemiddelde score van zinnen met en zonder contextuele referent voor partikels met de functionele morfemen *r-* en *hin-*.

Zinnen met een partikel met het functionele morfeem *hin-* ($M_{z-score} = -.32$, $SD_{z-score} = .60$) werden beter gevonden dan zinnen met een partikel met het functionele morfeem *r-* ($M_{z-score} = -.39$, $SD_{z-score} = .55$). Bovendien blijkt dat zinnen met een contextuele referent ($M_{z-score} = -.24$,

$SD_{z-score} = .60$) beter werden gevonden dan zinnen zonder contextuele referent ($M_{z-score} = -.46$, $SD_{z-score} = .53$).

Uit een 2x2 Repeated Measures ANOVA met de within-subjects factoren *Functioneel morfeem* (*r-*, *hin-*) en *Contextuele referent* (wel, geen) en de afhankelijke variabele *z-score* bleek het volgende. Er was geen significant hoofdeffect van *Functioneel morfeem* op hoe acceptabel een zin werd gevonden, ($F(1,911) = 2.81$, $p = .094$, $\eta^2_p = .003$). Er was wel een significant hoofdeffect van *Contextuele referent* op hoe acceptabel een zin werd gevonden, ($F(1,911) = 24.67$, $p < .001$, $\eta^2_p = .026$). Zinnen die een contextuele referent bevatten, werden beter gevonden dan zinnen die geen contextuele referent bevatten. Tot slot bleek dat het interactie-effect van *Functioneel morfeem* en *Contextuele referent* op hoe acceptabel een zin werd gevonden niet significant was, ($F(1,911) = 3.30$, $p = .069$, $\eta^2_p = .004$).

4.2 Filler items

In tabel 3 zijn de gemiddelde scores en standaarddeviatie van de filler items per conditie weergegeven. De grammaticale fillers kregen een gemiddelde score van 6,07 en de ongrammaticale fillers een gemiddelde score van 1,63. Verder werden filler items met een hoog adverbium beter gevonden dan filler items met een laag adverbium. Dit gegeven geldt voor zowel de grammaticale fillers als de ongrammaticale fillers.

Tabel 3. Gemiddelde score en standaarddeviatie van de filler items per conditie.

Conditie	M	SD
Grammaticaal	6,07	1,47
Hoog adverbium	6,54	1,21
Laag adverbium	5,59	1,73
Ongrammaticaal	1,63	1,72
Hoog adverbium	1,78	1,60
Laag adverbium	1,47	1,84

4.3 Discussie resultaten

In deze scriptie heb ik onderzocht of het topicaliseren van partikels gefaciliteerd kan worden wanneer er een referentiële vorm in de zin staat en/of de zin een referentiële betekenis heeft. Mijn hypothese was dat het topicaliseren van een partikel gefaciliteerd wordt, wanneer er een referentiële vorm in de zin staat en/of de zin een referentiële betekenis heeft. Ik verwachtte dat zinnen waarin een complex partikel met het functionele morfeem *r-* is getopicaliseerd acceptabeler zouden zijn dan zinnen waarin een complex partikel met het functionele morfeem *hin-* is getopicaliseerd. Bovendien verwachtte ik dat zinnen met een partikelwerkwoord met een contextuele referent acceptabeler gevonden zouden worden dan zinnen met een partikelwerkwoord zonder contextuele referent. Tot slot verwachtte ik dat de combinatie van de referentiële vorm *r-* en een contextuele referent het meest acceptabel gevonden zou worden.

Uit de statistische analyse bleek dat er geen verschil in beoordeling was tussen zinnen waarin een complex partikel met het functionele morfeem *r-* is getopicaliseerd en zinnen waarin een complex partikel met het functionele morfeem *hin-* is getopicaliseerd. Dit gegeven komt niet overeen met mijn verwachting. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat *r-* niet alleen een afkorting is van het functionele morfeem *her-*, maar ook van *hin-*. Deze verklaring wordt ondersteund door de Duitse spellinggids Duden (2018c): het partikel *raus* ‘eruit’ zou een

afkorting zijn van zowel het partikel *heraus* als het partikel *hinaus*. Als *r-* inderdaad een afkorting van *hin-* is, dan was er geen onderscheid tussen de condities in dit onderzoek: de condities met de vorm *r-* en de condities met de vorm *hin-* waren dan hetzelfde. Dit zou kunnen verklaren waarom ik geen significant verschil heb gevonden in de beoordelingen van deze condities.

Daarnaast bleek, in overeenstemming met mijn hypothese, dat zinnen met een contextuele referent acceptabeler werden gevonden dan zinnen zonder contextuele referent. Het lijkt zo te zijn dat de mogelijkheid om een referent te herkennen uit de context sterker is dan door de vorm van het complexe partikel, doordat contextuele referenten hoger in de GH (Givenness Hierarchy) van Gundel et al. (1993) staan dan *r-pronomina*. Referenten die hoog in de GH staan, kunnen namelijk makkelijker geïdentificeerd en dus getopicaliseerd worden, omdat ze een hogere cognitieve status hebben.

Ten slotte bleek het niet zo te zijn dat zinnen met zowel de referentiële vorm *r-* als een contextuele referent het meest acceptabel werden gevonden. Deze bevinding komt niet overeen met mijn verwachting. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er niet met zowel een contextuele referent als een referentiële vorm naar een referent verwezen hoeft te worden. Laten we nog eens naar de GH uit hoofdstuk 2 kijken, die in (54) is herhaald.

(54) **Givenness Hierarchy**

in focus   > activated   > familiar   > uniquely identifiable   > referential   > type identifiable

We zagen reeds dat contextuele referenten hoger in de GH lijken te staan dan *r-pronomina*, omdat uit dit onderzoek bleek dat de mogelijkheid om een referent te herkennen uit de context sterker is dan door de vorm van het partikel. Ook zagen we al dat de GH implicatieel gerelateerd is. Dit wil zeggen dat een bepaalde cognitieve status ook alle lagere cognitieve statussen omvat. Wanneer contextuele referenten nu hoger in de GH staan dan *r-pronomina*, dan omvatten de contextuele referenten ook de *r-pronomina*, omdat de hiërarchie implicatieel gerelateerd is. Het verwijzen naar een referent met zowel een referentiële vorm als een contextuele referent is dus overbodig. Een contextuele referent alleen zou al voldoende zijn, omdat contextuele referenten hoger in de GH staan dan *r-pronomina*. Dit zou ervoor kunnen hebben gezorgd dat zinnen met zowel de referentiële vorm *r-* als een contextuele referent slechter werden beoordeeld dan verwacht.

Uit deze resultaten blijkt dat het topicaliseren van complexe partikels gefaciliteerd wordt wanneer deze een referentiële betekenis (een contextuele referent) hebben, maar niet wanneer de referentiële vorm *r-* in plaats van de niet-referentiële vorm *hin-* in de zin staat.

5. Algemene discussie

Trotzke en Quaglia (2016: 111) concludeerden op grond van de beoordelingstaak van Trotzke et al. (2015) dat het topicaliseren van transparante partikels een reguliere optie is in het Duits. Zinnen waarin een niet-transparant partikel was getopicaliseerd kregen een gemiddeld waarschijnlijkheidsoordeel van 29%. Zinnen waarin een transparant partikel getopicaliseerd was kregen een iets hoger waarschijnlijkheidsoordeel, namelijk van 40%. Op grond hiervan verwachtte ik dat de experimentele items in mijn onderzoek lage beoordelingen zouden krijgen. Dit bleek ook het geval te zijn.

Op grond van de resultaten van mijn experiment zou ik echter eerder concluderen dat het topicaliseren van partikels helemaal geen reguliere optie is in het Duits. Zinnen waarin een partikel is getopicaliseerd werden in mijn onderzoek weliswaar beter gevonden dan de ongrammaticale fillers, maar tegelijkertijd werden ze ook veel slechter gevonden dan de grammaticale fillers. Deze trend was ook al zichtbaar in de resultaten van het onderzoek van Trotzke et al. (2015). In mijn onderzoek kregen zinnen met een getopicaliseerd partikel een gemiddelde score van 2,69 op een 7-puntsschaal, lopend van ‘volledig onacceptabel’ (1) tot ‘volledig acceptabel’ (7).

In navolging van Trotzke et al. (2015) en Trotzke en Wittenberg (2017) stonden alle items in dit onderzoek in de voltooid tegenwoordige tijd. Zeller (2001) vond een effect van werkwoordtijd op hoe acceptabel zinnen met een getopicaliseerd partikel werden gevonden. Hij vond dat zinnen die in de verleden tijd staan, zoals (55), acceptabeler werden gevonden dan zinnen die in de voltooid tegenwoordige tijd staan, zoals (56).

(55) a. ? Ab   trat   Nixon 1974.
          PART(af)   *trad*   *Nixon 1974*
          ‘Nixon is in 1974 afgetreden.’

(56) b. ? * Ab   ist   Nixon 1974   getreten
          PART(af)   *is*   *Nixon 1974*   *getreden*
          ‘Nixon is in 1974 getreden.’

(Zeller, 2001: 97)

Volgens Zeller is de zin in (56) vreemd, omdat de zin in (57) een beter alternatief is. De zin in (55) daarentegen heeft geen beter alternatief en wordt daarom relatief acceptabel gevonden.

(57) [_{VP} Abgetreten]_i   ist Nixon   1974   t_i.
          PART(af).getreden   *is Nixon*   *1974*
          ‘Nixon is in 1974 afgetreden.’

(Zeller, 2001: 97)

In de voltooid tegenwoordige tijd heeft men de mogelijkheid om het voltooid deelwoord in zijn geheel te topicaliseren, zoals in (57). Deze zin is daarom een beter alternatief voor de zin in (56). In (56) is namelijk slechts een deel van het voltooid deelwoord verplaatst naar de zinsinitiële positie, namelijk het partikel. Vervolgonderzoek zal moeten aantonen of het hanteren van de verleden tijd tot een hogere acceptatie leidt van de zinnen die in dit onderzoek zijn gebruikt.

Er moet bij de interpretatie van de resultaten van dit onderzoek wel rekening mee worden gehouden dat er weinig items per conditie waren. Per conditie waren er zes items, wat neerkomt op een totaal aantal van 24 experimentele items. Iedere proefpersoon zag dus slechts 12 items. Hoewel er veel participanten hebben meegedaan aan dit onderzoek, zou het zo kunnen zijn dat bij meer of andere items andere effecten zichtbaar waren geweest.

In deze scriptie heb ik laten zien dat er naast contrastiviteit en semantische autonomie toch nog een andere factor is die van invloed is op het topicaliseren van partikelwerkwoorden, namelijk de aan- of afwezigheid van een contextuele referent. Zinnen met een contextuele referent en een getopicaliseerd partikel werden namelijk beter gevonden dan zinnen zonder contextuele referent en een getopicaliseerd partikel. Het kenmerk [$\pm$ contrast] van Trotzke et al. (2015) lijkt enigszins op de notie ‘contextuele referent’. Partikelwerkwoorden die [+contrast] zijn, verwijzen namelijk naar een set alternatieve werkwoorden. Topicalisatie van het partikel *auf* ‘open’ van het partikelwerkwoord *aufmachen* ‘opendoen’ in (58) is bijvoorbeeld acceptabel, omdat er impliciet verwezen wordt naar het alternatief *zumachen* ‘dichtdoen’. Partikelwerkwoorden die [+contrast] zijn, zijn dus referentieel.

- (58) Auf   hat   er   die Tür   gemacht.
PART(*open*) heeft hij de deur   gemaakt
‘Hij heeft de deur opengedaan, en niet dicht.’

(Aangepast van Trotzke & Quaglia, 2016: 111)

6. Conclusie

In deze scriptie heb ik aangetoond dat het topicaliseren van een morfologisch complex partikel gefaciliteerd wordt in het Duits, wanneer het partikel een contextuele referent heeft. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat een referentiële vorm niet voldoende is om een partikel te kunnen topicaliseren. De referentiële vorm moet gecompliceerd worden door een contextuele referent om topicalisatie van een partikel mogelijk maken. Tot slot is het topicaliseren van partikels geen reguliere optie in het Duits. Zinnen met een getopicaliseerd partikel werden zowel in dit onderzoek als in eerder onderzoek namelijk relatief slecht beoordeeld.

Literatuurlijst

- Bennis, H. (1991). Theoretische aspecten van partikelvooropplaatsing II. *TABU*, 21, 89 – 95.
- Déhé, N., Jackendoff, R., McIntyre, A., & Urban, S. (2012). *Verb-particle explorations*.
Berlijn: De Gruyter Mouton.
- Dikken, M. Den (2010). On the functional structure of locative and directional PPs.
In G. Cinque & L. Rizzi (Eds.), *Mapping spatial PPs: The cartography of syntactic structures, volume 6* (pp. 74 – 126). Oxford: Oxford University Press.
- Duden. (2018a). “hinaus” auf Duden online. Geraadpleegd op 2 juli 2018 van
Duden online: <https://www.duden.de/rechtschreibung/hinaus>.
- Duden. (2018b). “hinauf” auf Duden online. Geraadpleegd op 2 juli 2018 van
Duden online: <https://www.duden.de/rechtschreibung/hinauf>.
- Duden. (2018c). “raus” auf Duden online. Geraadpleegd op 17 juli 2018 van
Duden online: <https://www.duden.de/rechtschreibung/raus>.
- Gregory, M.L., & Michaelis, L.A. (2000). Topicalization and left-dislocation: A functional opposition revisited. *Journal of Pragmatics*, 33, 1665 – 1706.
- Grewendorf, G. (1989). Verb-Bewegung und Negation im Deutschen. *Groninger Arbeiten zur germanistischen Linguistik*, 80, 57 – 125.
- Gundel, J.K., Hedberg, N., & Zacharski, R. (1993). Cognitive status and the form of referring expressions in discourse. *Language*, 69, 274 – 307.
- Hoeksema, J. (1991). Theoretische aspecten van partikelvooropplaatsing. *TABU*, 21, 18 – 26.
- Lohse, B., Hawkins, J.A., & Wasow, T. (2004). Domain minimization in English verb-particle constructions. *Language*, 80, 238 – 261.
- Müller, S. (2002). *Complex predicates: Verbal complexes, resultative constructions, and particle verbs in German*. Stanford: CSLI Publications.
- Noonan, M. (2017). Dutch and German R-pronouns and P-stranding: R you sure it’s P-stranding? In H. Newell, M. Noonan, G. Piggott & L. Travis (Eds.), *The structures of words at the interfaces*. Oxford: Oxford University Press.
- Olsen, S. (1997). Zur Kategorie Verbpartikel. *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, 119, 1 – 32.
- Riemsdijk, H. van. (1978). *A case study in syntactic markedness: The binding nature of prepositional phrases*. Dordrecht: Foris.
- Riemsdijk, H. van, & Huybregts, M.A.C. (2007). Location and locality. In S. Karimi, V. Samiian & W.K. Wilkins (Eds.), *Phrasal and clausal architecture: Syntactic derivation and interpretation* (pp. 339 – 364). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Roßdeutscher, A. (2009). German her, hin, hin- und her, and herum: Meaning and justification of direction and change of direction in perceptual space. In A. Riester & T. Solstad (Eds.), *Proceedings of Sinn und Bedeutung 13*. Stuttgart: OPUS.
- Stiebels, B., & Wunderlich, D. (1994). Morphology feeds syntax: The case of particle verbs. *Linguistics*, 32, 913 – 968.
- Trotzke, A., & Quaglia, S. (2016). Particle topicalization and German clause structure. *Journal of Comparative Germanic Linguistics*, 19, 109 – 141.
- Trotzke, A., & Wittenberg, E. (2017). Expressive particle verbs and conditions on particle fronting. *Journal of Linguistics*, 53, 407 – 435.
- Trotzke, A., Quaglia, S., & Wittenberg, E. (2015). Topicalization in German particle verb constructions: The role of semantic transparency. *Linguistische Berichte*, 244, 407 – 424.
- Wurmbrand, S. (1998). Heads or phrases? Particles in particular. In W. Kehrein & R. Wiese (Eds.), *Phonology and morphology of the Germanic languages* (pp. 267 –

- 296). Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Wurmbrand, S. (2000). The structure(s) of particle verbs. Unpublished manuscript.
- Zeller, J. (2001). *Particle verbs and local domains*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Bijlagen

Appendix A. Overzicht van het gebruikte stimulusmateriaal.

Experimentele items

Item ID	Item
1A	Raus hat die Chefin den Helfer geschmissen.
2A	Raus hat der Vermieter das Inventar geworfen.
3A	Rein hat die Maklerin den Schlüssel gesteckt.
4A	Rein hat der Verkäufer die Lieferung gekriegt.
5A	Runter hat die Frau das Glas gestoßen.
6A	Runter hat der Junge die Mahlzeit geschlungen.
7B	Raus hat der Autor den Roman gebracht.
8B	Raus hat die Mutter die Kohle gehauen.
9B	Rein hat der Koch den Gast gelegt.
10B	Rein hat der Kunde den Sender bekommen.
11B	Runter hat die Tänzerin die Absätze getreten.
12B	Runter hat die Lehrerin die Vorwürfe geschluckt.
1C	Hinaus hat die Chefin den Helfer geschmissen.
2C	Hinaus hat der Vermieter das Inventar geworfen.
3C	Hinein hat die Maklerin den Schlüssel gesteckt.
4C	Hinein hat der Verkäufer die Lieferung gekriegt.
5C	Hinunter hat die Frau das Glas gestoßen.
6C	Hinunter hat der Junge die Mahlzeit geschlungen.
7D	Hinaus hat der Autor den Roman gebracht.
8D	Hinaus hat die Mutter die Kohle gehauen.
9D	Hinein hat der Koch den Gast gelegt.
10D	Hinein hat der Kunde den Sender bekommen.
11D	Hinunter hat die Tänzerin die Absätze getreten.
12D	Hinunter hat die Lehrerin die Vorwürfe geschluckt.

Filler items

Item ID	Item
Fil_1A	Leider hat Frank das Auto getankt.
Fil_2A	Vielleicht hat Karin die Katze adoptiert.
Fil_3A	Anscheinend hat Anna den Job gekündigt.
Fil_4A	Wahrscheinlich hat Jan das Schuljahr wiederholt.
Fil_5A	Eventuell hat Sophie den Brief geschrieben.
Fil_6A	Tatsächlich hat Michael den Test bestanden.
Fil_1B	Undeutlich hat Hanna den Satz formuliert.
Fil_2B	Vorsichtig hat Stefanie das Fenster geöffnet.

Fil_3B	Lustig hat Petra die Geschichte erzählt.
Fil_4B	Realistisch hat Paul die Landschaft gemalt.
Fil_5B	Laut hat Oliver das Lied gesungen.
Fil_6B	Leise hat Benjamin die Tür geschlossen.
Fil_1C	Offenbar haben Martina die Rechnung gezahlt.
Fil_2C	Möglicherweise haben Claudia die Nachricht gelöscht.
Fil_3C	Bestimmt hat Sarah die Saft gepresst.
Fil_4C	Vermutlich hat Astrid das Boden gewischt.
Fil_5C	Natürlich Irmgard hat die Karte verschickt.
Fil_6C	Hoffentlich Peter hat die Maus gefangen.
Fil_1D	Geschickt haben Max das Problem gelöst.
Fil_2D	Oberflächlich haben Jasmin den Text gelesen.
Fil_3D	Schnell hat Lukas die Butterbrot gegessen.
Fil_4D	Sorgfältig hat Simon den Hemd gebügelt.
Fil_5D	Langsam Fabian hat die Nummer gewählt.
Fil_6D	Höflich Julian hat die Besucher begrüßt.

Appendix B. Instructie.

Origineel

‘Sie bekommen jetzt 36 Sätze zu lesen. Unter jedem Satz finden Sie eine Skala, die von 'völlig inakzeptabel' bis 'völlig akzeptabel' läuft. Auf dieser Skala kennzeichnen Sie, wie akzeptabel Sie den entsprechenden Satz finden. Beachten sie hierbei NICHT die Bedeutung des Satzes.

Bitte denken Sie nicht zu lange über Ihre Antwort nach, denn es geht um Ihren ersten Eindruck. Es gibt keine falschen Antworten.’

Vertaling

‘U krijgt nu 36 zinnen te lezen. Onder iedere zin vindt u een schaal, die van ‘volledig inacceptabel’ tot ‘volledig acceptabel’ loopt. Op deze schaal geeft u weer hoe acceptabel u een bepaalde zin vindt. Let hierbij NIET op de betekenis van de zin.

Denk alstublieft niet te lang na over uw antwoorden, want het gaat hierbij om uw eerste indruk. Er zijn geen foute antwoorden.’